

УДК 796.57908:[316.613.434

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ ТА КРАЄЗНАВСТВА В БОРОТБІ ПРОТИ БУЛІНГУ

Палатний І.А.

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Палатна О.М.

Переяслав-Хмельницька Станція юних туристів

У статті розглядається проблема шкільного булінгу. Його основні форми та механізми, які можуть сприяти розповсюдженню насильства у школі. Запропоновані основні шляхи вирішення ситуації насильства чи булінгу в освітньому середовищі за допомогою фізичної культури, а саме засобами спортивно-оздоровчого туризму та краєзнавства, в рамках програми «Спорт проти булінгу». Проаналізовано вплив такого виду діяльності на покращення фізіологічного, психоемоційного стану школярів.

Ключові слова: булінг, агресія, школярі, фізична культура, спортивно-оздоровчий туризм, краєзнавство.

Постановка проблеми. В останні роки в Україні склалась дуже напружена соціально-економічна ситуація, яка обтяжується проблемами військового конфлікту на сході нашої країни та питаннями, що виникають через це, а саме: вимушене переселення громадян; відсутність якійсь освіти, яка забезпечить фінансову стабільність, молоді в першу чергу; штучно створена національна забарвленість окремих питань (мовних, міграційних, етичних тощо). Важливими проблемами сучасного суспільства лишаються: постійне погіршення стану фізичного та психоемоційного здоров'я школярів будь-якого віку; відсутність позитивного комунікативного клімату в дитячих та молодіжних колективах; збільшення соціального напруження, особливо в групах осіб-вимушених переселенців [3, с. 3].

Проблемі жорстокості в учнівському середовищі завжди приділялася пильна увага в засобах масової інформації, художніх творах та спеціальній літературі. Гуманізація пострадянської системи освіти, лібералізація інститутів сім'ї та школи, плекання толерантності й мультикультурного вектору розвитку суспільства передбачає зменшення соціальних негативів і насамперед сприяння побудові демократичних міжособистісних відносин на усіх рівнях соціальної ієрархії. Разом із тим сьогодні навіть у найрозвиненіших країнах світу спостерігаються спалахи дитячої та підліткової агресії, які й досі не мають єдиного наукового пояснення. Так, деякі науковці дотримуються позиції, що шкільна агресія є неминучим складником соціалізації, особливо важливою для хлопчиків як спосіб «загартування характеру» та підвищення конкурентоспроможності. Однак, на жаль, вияви такої жорстокості варіюються від безневинних жартів до систематичного цькування та умисних злочинних дій, зокрема, катувань, доведення до самогубства й навіть убивств. Тому означена проблематика сьогодні є об'єктом надзвичайно актуального дослідження для широкого спектру наук [12, с. 301].

Актуальність теми зумовлена тим, що піднята в статті проблема майже не вивчена в нашій країні і з теоретичних позицій, і з позиції практики. Явище булінгу надзвичайно поширене в сучасній школі, але цю проблему з тих чи тих причин деякі педагоги замовчують, не афішують випадки

знущань, її не прийнято обговорювати. З одного боку, педагогічний колектив, дбаючи про власну репутацію, ігнорує її, а з іншого – батьки, які або вважають ситуацію цькування хорошою школою життя, або, хвилюючись за власних дітей, переводять їх до іншого навчального закладу. За таких умов проблему не усувають, а навпаки, вона набуває більших обсягів і жорстокості [9, с. 169].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні в освітньому просторі гостро постає питання насильства у школі. Дитяча несоціалізована агресія є серйозною соціальною психолого-педагогічною проблемою. Цей вид агресії знаходить свій вихід як у фізичному, так і психологічному насиллі. Вона може мати як одиничний, так і тривалий характер. Насилля є однією із причин цілої низки негативних наслідків: академічна неуспішність, шкільна дезадаптація, неадекватна самооцінка, тривожність тощо. Окрім того, воно може бути однією з причин появи у дорослому віці психологічних розладів.

Масштаби насильства та агресії дітей не перестають дивувати. За даними дослідження О. Новікової, систематичному насиллю піддаються близько 15% дівчаток та 27% хлопчиків. А ось щодо ситуації цькування у Японії, то тут вона спостерігається навіть у дошкільних закладах. Слід зауважити, що явища насильства, фізичної агресії, було переважно проблемою західних суспільств, а в останні роки поширюється, на жаль, і в нашій країні. Яскравими прикладами є випадки з оприлюдненими відеозаписами знущань над школярами в Інтернеті [4, с. 175].

За підсумками огляду зарубіжних досліджень відзначено, що поняттям, яке найточніше відображає ситуацію фізичного чи психологічного насильства тривалого характеру в освітньому середовищі є «булінг». Булінг – вид соціальної агресії, коли домінуючий індивід (чи група) навмисно йде на заподіяння шкоди іншому [1, с. 45; 6, с. 127]. Кількості його проявів в українських школах дедалі збільшується (Ю.Б. Савельєв, Т.М. Салата [7]). Науковець звертає увагу той факт, що школи і педагоги дистанціюються від проблеми булінгу, а також спостерігається недостатня поінформованість педагогів про причини та форми булінгу у взаєминах між школярами. Як правило, вчителі не уявляють масштабів поширення проблеми і не

знають, як боротися з цим явищем, що набирає оберти. А тому, першочерговими завданнями психологів та педагогів закладів освіти є не лише попередження булінгу в учнівському колективі, але і проведення відповідної корекційної роботи. Таке бачення проблеми вказує на її прикладний характер та необхідність забезпечення психологічного підґрунтя у розробці адекватних шляхів подолання булінгу в освітньому просторі.

Булінг – явище інтернаціональне і досліджується вченими багатьох країн: США, Великої Британії, Канади, Норвегії, Фінляндії та інших. Як зазначає відомий російський науковець І. Кон, за останні 20 років «булінг» став міжнародним соціально-психологічним і педагогічним терміном, який означає складну сукупність соціальних, психологічних та педагогічних проблем.

Перші публікації з проблеми шкільного цькування з'явилися ще у 1905 році. Ґрунтовніші дослідження належать зарубіжним науковцям зокрема, скандинавським та британським. Серед них Д. Олвеус, А. Пікас, П. Рендолл, Д. Лейн, Е. Мунте, Д. Таттума та ін. На початку 90-х років ХХ століття проблема булінгу почала вивчатись у США. Центральне місце в розвитку теорії булінгу зайняла робота Д. Олвеуса (1978). Розроблена автором модель булінгу в освітньому середовищі стала першоосновою подальшого вивчення проблеми.

Дослідження українських науковців в основному спираються на зарубіжний досвід (Л.І. Лушпай [6]). Зокрема, проблему насильства в освітньому середовищі на сучасному етапі розробляють такі українські вчені як С. Бурова, М. Дмитренко, О. Лавриненко, В. Панок, В. Синьов та ін. Заслужують на увагу і праці О. Барліт, А. Барліт, А. Король та ін. [4, с. 176].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) в Україні з вересня 2016 року розпочав новий проект «Спорт заради розвитку», складовою якого є проект «Спорт проти булінгу» із розвитку життєвих навичок та надання фізичної психосоціальної допомоги дітям, підліткам та родинам, що

постраждали внаслідок конфлікту в Україні та забезпечення їх участі в освітніх програмах (рис. 1.1). Проект реалізується у двох напрямках – формування у школярів життєвих навичок, які сприятимуть позитивній адаптації та надання дітям і родинам психосоціальної підтримки. Основним інструментом для змін, які відбуватимуться зі школярами та їх родинами, має бути використання фізичної рекреації та спортивного діяльності [3, с. 4].

Спортивно-оздоровчий туризм як один із видів фізкультурно-рекреаційних занять в умовах освітнього закладу також є ефективним засобом у боротьбі з булінгом. У ході проведення туристських прогулянок, одно- та багатоденних походів, літніх оздоровчо-туристських таборів досягаються не лише оздоровчі цілі, значне місце займають також освітні та виховні елементи. Особливо потужний вплив на формування високоморальної, толерантної особистості дитини має краєзнавство, яке є скарбницею збереження історичного досвіду багатьох поколінь, всього того найкращого, що витримало випробування часом у сфері матеріальної і духовної культури. Спортивно-оздоровчий туризм є універсальною мовою, яка охоплює цінності дружби, дисципліни та досягнень, тому насильство не повинно перешкоджати цим цінностям.

Мета статті. Проаналізувати феномен шкільного булінгу, його види та причини його прояву. Розглянути основні шляхи вирішення ситуації насильства чи булінгу в освітньому середовищі за допомогою фізичної культури, а саме засобами спортивно-оздоровчого туризму та краєзнавства.

Виклад основного матеріалу. Назва «булінг» походить від англійського слова «bully», яке означає хуліган, забіяка, людина, яка використовує свою силу і владу, щоб налякати, або заподіяти шкоду слабшим людям. Поняття «булінг» (bullying) означає агресивну поведінку однієї людини відносно іншої з метою заподіяти їй моральну або фізичну шкоду, принизити її і в такий спосіб утвердити свою владу. Першим на проблему булінгу звернув увагу норвезький учений

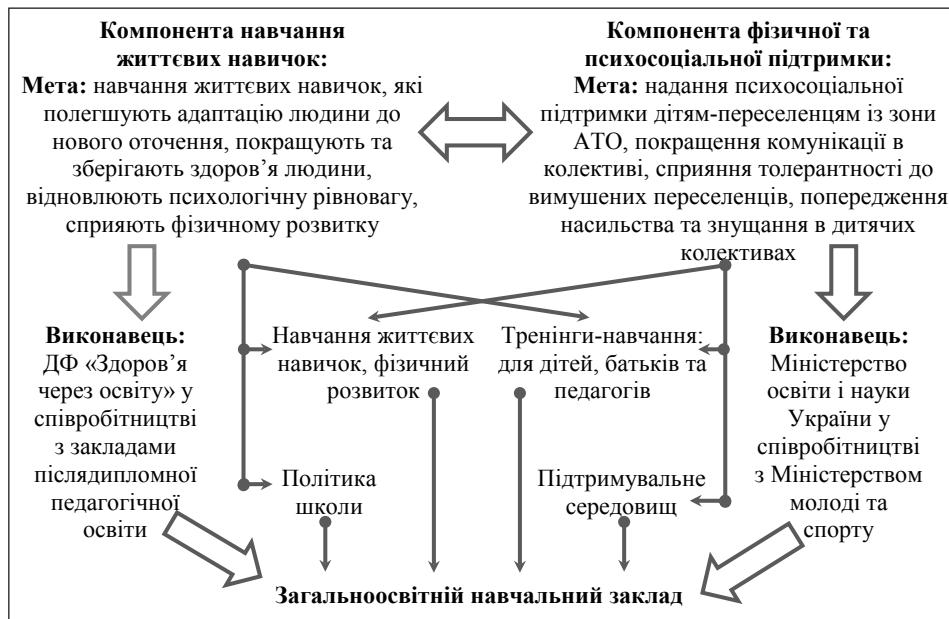

Рис. 1.1. Компоненти проекту «Спорт проти булінгу» [3, с. 4]

Д. Ольвеус, який визначив це явище в шкільному колективі як ситуацію, в якій учень неодноразово, тривалий час стає об'єктом негативних дій та нападів з боку одного учня чи кількох учнів. Явище булінгу має колективний характер та засноване на соціальних стосунках у групі [4, с. 176].

Шкільний булінг має дві основні форми [2, с. 47]:

1. Фізична – умисні поштовхи, удари, стусани, побої, нанесення інших тілесних ушкоджень та ін. До цієї форми булінгу можна віднести сексуальний булінг (дії сексуального характеру).

2. Психологічна – насильство, пов'язане з дією на психіку, яке наносить психологічну травму шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, створенням напруженої атмосфери для навчання з метою формування зверхнього ставлення групи, навіть учителів чи персоналу школи, до аутсайдера, жертви, найчастіше, фізично слабкішої дитини або з бідної чи неблагополучної родини. До цієї форми можна віднести: вербальний булінг; образливі жести або дії; залякування; ізоляцію; вимагання; кібербулінг.

Існують чотири механізми, які можуть сприяти розповсюдженню шкільного булінгу [2, с. 48]:

1) в процес булінгу включається соціальне наслідування, тобто спостерігаючи за проявами агресивних дій одного учня по відношенню до іншого заохочує інших дітей до участі в подібних актах, особливо якщо хуліган є «успішним» в завоюванні жертви;

2) ослаблення заборон проти агресивних тенденцій, тобто коли дитина бачить, що хуліган отримує винагороду за прояв агресивної поведінки, то це зменшує її власні заборони відносно участі в агресивних атаках;

3) дифузія відповідальності, тобто коли кілька дітей беруть участь у залякуванні, то у кожного почуття провини та відповідальності зменшується;

4) повторюваність атак, тобто у результаті повторних актів знущання над одним учнем іншими учнями він починає розглядатися як такий, що заслуговує на таке ставлення.

За кордоном на профілактичну роботу з попередження булінгу звертається багато уваги. Зарубіжні дослідники прагнуть не лише виявити типи та фактори булінгу, але і розробити програми їх запобігання та подолання наслідків. Більшість таких програм мають системний профілактично-корекційний характер. Однією з найбільш відомих антибулінгових програм є програма Д. Ольвеуса (OlweusBullyingPreventionProgram, ОВРР), що містить комплекс інформативно-консультативних, діагностичних, корекційних та організаційних дій, якими охоплюються всі учасники навчального процесу в школі. Вона успішно застосовувалась в Норвегії, де їй з 2001 р. надано статус пріоритетної загально-національної програми. Практика довела: при використанні цієї програми можна знизити кількість жертв і число переслідувачів на 30-50%, а крім того, зменшити кількість підліткових злочинів на кшталт злодійства, крадіжок, розбою, з'валтувань [10, с. 178].

В Україні науковці Дерев'янко В.В., Погонцева О.В., Захарчук І.Р. [3, с. 3] розробили навчальну програму факультативу, курсу за вибором «Спорт проти булінгу», яка є складовою навчально-методичного комплексу «Спорт заради розви-

тку» для загальноосвітніх навчальних закладів. Вона спрямована на розвиток у дітей відповідного віку соціальних навичок, таких як: ефективне спілкування, співчуття, повага до прав людини, робота в команді, запобігання конфліктам і їх конструктивне розв'язання, протистояння негативним соціальним впливам, переговори, медіація, примирення. Вона надає можливість фахівцям загальноосвітніх навчальних закладів зацікавити школярів, сформувати стійкий інтерес через відкриття учнями нового знання, набуття нового рухового досвіду, практичних умінь та навичок, покращення комунікативного клімату в дитячому середовищі, подолання соціальної нерівності, підвищення рівня толерантності, підвищення рухової активності дітей та підлітків. Програма реалізує компетентнісний, особистісно-орієнтований та індивідуальний підходи до навчання учнів, які визнані у світі найефективнішими для розвитку психосоціальних та фізичних навичок особистості.

Метою навчальної програми «Спорт проти булінгу» є формування цілісної системи теоретичних та методичних знань, практичних умінь та навичок щодо застосування особистістю фізичної рекреації та елементів спорту як основного інструменту соціальної зміни поведінки дитини та її позитивної адаптації в оточуючому середовищі (особливо для дітей – вимушених переселенців із зони військового конфлікту на сході України) [3, с. 6].

Основними завданнями програми є:

оволодіння теоретичними знаннями і практичним програмним матеріалом; розвиток фізичних навичок та умінь щодо ведення здорового способу життя (у всіх категоріях) та проведення фізичної рекреації (загально розвиваючі вправи, спеціально-розвиваючі вправи, ігрова урочна та позаурочна діяльність, гурткова робота, спортивно-оздоровчі секції тощо);

запобігання проявам агресії, безвідповідального, образливого, нетолерантного ставлення до своїх знайомих, колег в колективі;

підвищення рівня розвитку основних рухових якостей і здібностей учнів у сфері комунікації, спільної діяльності в колективі тощо;

формування методичних умінь та навичок щодо запобігання булінгу в шкільному середовищі за допомогою використання фізичної рекреації та елементів спорту як основного інструменту зміни соціального здоров'я людини [3, с. 7].

На наш погляд, саме туристсько-краєзнавча діяльність сприяє успішній реалізації мети та основних завдань програми «Спорт проти булінгу».

Дитячий самодіяльний туризм – один із ефективних засобів всебічного розвитку особистості, а тому туристсько-краєзнавча робота у школі має стати масовою. Вона допоможе дати школярам глибокі та міцні знання основ наук, сформувати високі моральні якості, підготувати їх до життя та є одним із дієвих засобів у боротьбі проти булінгу. У процесі занять спортивно-оздоровчим туризмом вдосконалюються всі фізичні якості: сила, витривалість, швидкість, спритність та гнучкість. Активно формуються морально-вольові якості: дисциплінованість, рішучість, сміливість, почуття колективізму. Під час проведення краєзнавчої роботи розвиваються комунікативні навички, вміння досягати поставленої колективної мети, розкриваються творчі прояви.

На початковому етапі доцільно використовувати допоміжні, а згодом – головні форми спортивно-оздоровчого туризму. До допоміжних форм належать: прогулянки – доступна й короткочасна форма туризму, що проводиться з пізнавальною, оздоровчою або інтегрованою метою; екскурсії – колективне відвідування визначених об'єктів із пізнавальною метою; туристські зльоти – найбільш масові туристські змагання. У програму зльоту включають декілька змагань із різних видів туризму, а також різноманітні рухливі ігри та творчі конкурси [5, с. 152].

Головними формами спортивно-оздоровчого туризму є ступеневі подорожі, категорійні походи, експедиції (багатоденні походи, що проводяться з дослідницькою, пошуковою метою, яким притаманні вивчення та дослідження певного маршруту, території, одного чи декількох об'єктів) та туристські табори. В умовах багатоденного походу його учасники весь час перебувають у незвичних специфічних для себе природних умовах, де змінюються: умови проживання; вид діяльності, шляхом дозованих фізичних навантажень; відбувається взаємодія з природним середовищем, загартовування, адаптація до незвичних умов існування та харчування. Туристські табори – тимчасові, або, постійно діючі бази, які використовуються з метою удосконалення туристських знань, умінь та навичок, активного відпочинку, рекреації, для підготовки туристів до походів та змагань. У туристських таборах широко застосовують ігрову діяльність, проводиться безліч різноманітних спортивно-масових та туристсько-краєзнавчих заходів.

Науковці виділяють наступні головні функції сучасного туристсько-краєзнавчої діяльності, які мають педагогічне значення: виховна, розвивальна, пізнавальна, соціалізуюча, рекреаційна та ін. [11, с. 112].

Виховна – кожна туристська подорож надає молодій певного досвіду терплячого долання незручностей, виховує любов і повагу до людей, до рідного краю, учить з повагою ставитися до традицій, вірувань, світогляду інших народів.

Виховна діяльність має бути спрямована на збагачення особистості моральними, етичними цінностями, поповнення та закріплення знань з історії, культурології, краєзнавства, природознавства, топографії; націлена на здійснення основної мети виховання особистості в сучасних умовах розвитку суспільства – формування всебічної і гармонійно розвиненої особистості – громадянина своєї держави з активною життєвою позицією та почуттям поваги до національної культури, історії кожного народу [7, с. 291].

Розвивальна – відбувається розвиток фізичних здібностей, пізнавальної активності, формування світогляду, забезпечення можливості адекватного самопізнання, озброєння комунікативними навичками і вміннями.

Під час походів розвиваються фізичні якості та здібності за рахунок постійного фізичного навантаження під час подолання маршруту певної дистанції (кілометражу) з перепадом висот та природних перешкод (підйомів, спусків, річок та ін.) з значним вантажем (рюкзаком). Покращуються комунікативні навички, розвивається почуття колективізму, взаємодопомоги.

Пізнавальна – функція, яка полягає в пізнанні світу, накопиченні досвіду, формуванні світогляду кожного мандрівника. Здійснюючи похід чи екскурсію по рідному краю, школярі отримують знання про географічні, історичні, екологічні та інші особливості довкілля. Вчать зберігати їх для наступних поколінь. Так формуються їх власні моральні якості. Усе це сприяє розвитку науки, культури, мистецтва та інших галузей людського суспільства.

Соціалізуюча – відбувається оволодіння навичками взаємодії з іншими людьми, правилами поведінки в колективі. Позитивний результат подорожі залежить від злагоджених дій туристської групи в цілому та кожного туриста окремо. У туристських подорожах народжуються почуття колективізму, любов до природи, розширюється кругозір учасників. Загальна мета в поході зближує учасників різного віку, сприяє новим знайомствам, встановленню дружніх стосунків. Такі походи є також джерелом позитивних емоцій.

Кожний подоланий кілометр шляху зміцнює впевненість у своїх силах, приносить велике моральне задоволення.

Спортивно-оздоровчий туризм, як ніякий інший вид спортивної діяльності, сприяє розумінню прекрасного в природі і в людях, наповнює життя духовним змістом, робить його красивим, допомагає краще пізнати навколишній світ.

Рекреаційна – туристські походи сприяють поліпшенню фізичного і психічного здоров'я, дарують нові враження внаслідок дії комплексу факторів: зміни обставин, впливу кліматичних умов, раціональної рухової активності. Залежно від ступеня фізичного навантаження, туризм може бути або засобом активного відпочинку, або тренувальним засобом. Регулярна туристська діяльність і участь в туристських заходах є ефективною компенсацією праці. Вони викликають у людини радість життя, загартовують і збільшують фізичну життєдіяльність організму.

Висновки та пропозиції. Проаналізовані позиції дослідників проблеми булінгу в освітньому середовищі дають змогу констатувати, що це явище негативно позначається на психічному розвитку школярів, що відображається на їх емоційній сфері, соціальних контактах, різних видах діяльності, успішності в них. Розповсюдженість агресивних проявів і цькування школярів визначає актуальність наукового підходу до визначення способів профілактики та корекції наслідків.

Спортивно-оздоровчий туризм та краєзнавство є одним із ефективних засобів у боротьбі проти такого негативного соціально-психолого-педагогічного явища, як булінг. Застосування у освітньому процесі засобів туристсько-краєзнавчої роботи сприяє розвитку позитивного ставлення до людей та довкілля, запобігає проявам агресії, образливого, нетолерантного ставлення до оточуючих, формує навички та вміння до ведення здорового способу життя.

Однак, остаточне вирішення проблеми булінгу може бути досягнуте лише завдяки розробці та впровадженню в теорію та практику освітньо-виховних закладів більш результативних програм з профілактики булінгу, на основі існуючих та апробованих у різних країнах світу з врахуванням національної специфіки.

Список літератури:

1. Барліт О.О. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі / О.О. Барліт // *Горизонти освіти : Науково-методичний журнал*. – 2012. – № 2(35). – С. 44–47.
2. Губко А.А. Шкільний булінг як соціально-психологічний феномен / А.А. Губко // *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Психологічні науки*. – 2013. – Вип. 114. – С. 46–50.
3. Дерев'яно В.В. Спорт проти булінгу : Навчальна програма факультативу, курсу за вибором : методичне видання / В.В. Дерев'яно, О.В. Погонцева, І.Р. Захарчук. – Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. – 28 с.
4. Кормило О. Явище боулінгу в освітньому просторі / О. Кормило // *Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Психологія»* – Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. – Випуск тридцять сьомий. – С. 174–187.
5. Котова О. Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності / О. Котова // *Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності: збірник наукових праць [Електронний ресурс]*. – Харків: ХДАФК, 2016. – С. 149–154.
6. Лушпай Л.І. Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення (на прикладі досвіду середніх загальноосвітніх шкіл Великої Британії) / Л.І. Лушпай // *Українознавчий альманах*. – 2010. – Вип. 4. – С. 126–131.
7. Палатний І.А. Вплив туристсько-краєзнавчої роботи на виховне й освітнє значення в духовному розвитку учнівської та студентської молоді / І.А. Палатний, В.І. Лізьнова, О.М. Палатна, В.П. Мовчан // *Туризм і краєзнавство: Збірник наукових праць*. – Додаток до Гуманітарного збірника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ, 2012. – С. 290–294.
8. Савельєв Ю.Б. Виключення та насильство: чи існує булінг в українській школі? / Ю.Б. Савельєв, Т.М. Салата // *Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота / Національний університет «Києво-Могилянська академія»*. Наукові записки. Т. 97. – К.: Аграр Медіа Груп, 2009. – С. 71–79.
9. Сидорук І. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема / І. Сидорук // *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. – 2015. – № 1(302) : Серія «Педагогічні науки». – С. 169–173.
10. Стремєцька В. Булінг у підліткових шкільних колективах / В. Стремєцька, Г. Алексєєнко // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Педагогіка, соціальна робота»*. – 2014. – Випуск 31. С. 177–179.
11. Тімець О.В. Значення туризму як суспільного явища / О.В. Тімець // *Гуманітарний збірник «ДВНЗ Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди»*. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ, 2010. – С. 111–114.
12. Шуміло О.О. Щодо визначення видів насильства серед учнівської молоді / О.О. Шуміло // *Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр.* – Х.: Право, 2014. – Вип. 27. – С. 301–310.

Палатний І.А.

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Палатна О.Н.

Переяслав-Хмельницька станція юних туристів

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СРЕДСТВ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА И КРАЕВЕДЕНИЯ В БОРЬБЕ ПРОТИВ БУЛИНГА

Аннотация

В статье рассматривается проблема школьного буллинга. Его основные формы и механизмы, которые могут способствовать распространению насилия в школе. Предложены основные пути решения ситуации насилия или буллинга в образовательной среде с помощью физической культуры, а именно средствами спортивно-оздоровительного туризма и краеведения, в рамках программы «Спорт против буллинга». Проанализировано влияние такого вида деятельности на улучшение физиологического, психоэмоционального состояния школьников.

Ключевые слова: булинг, агрессия, школьники, физическая культура, спортивно-оздоровительный туризм, краеведение.

Palatny I.A.

SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»

Palatna O.N.

Pereiaslav-Khmelnytskyi Young Tourists Station

USE OF SPORTS AND HEALTH TOURISM AND LOCAL LORE STUDIES IN COMBATING AGAINST BULLYING

Summary

The article deals with the problem of school bullying. There are its main forms and mechanisms that can promote the spread of violence at school. There are suggest the main ways of solving the situation of violence or bullying in the educational environment with the help of physical culture, namely, means of sports and health tourism and local lore studies, are proposed in the framework of the program "Sport against bullying". The influence of this kind of activity on the improvement of the physiological, psycho-emotional state of schoolchildren is analyzed.

Keywords: bullying, aggression, schoolchildren, physical culture, sports and health tourism, regional studies.